

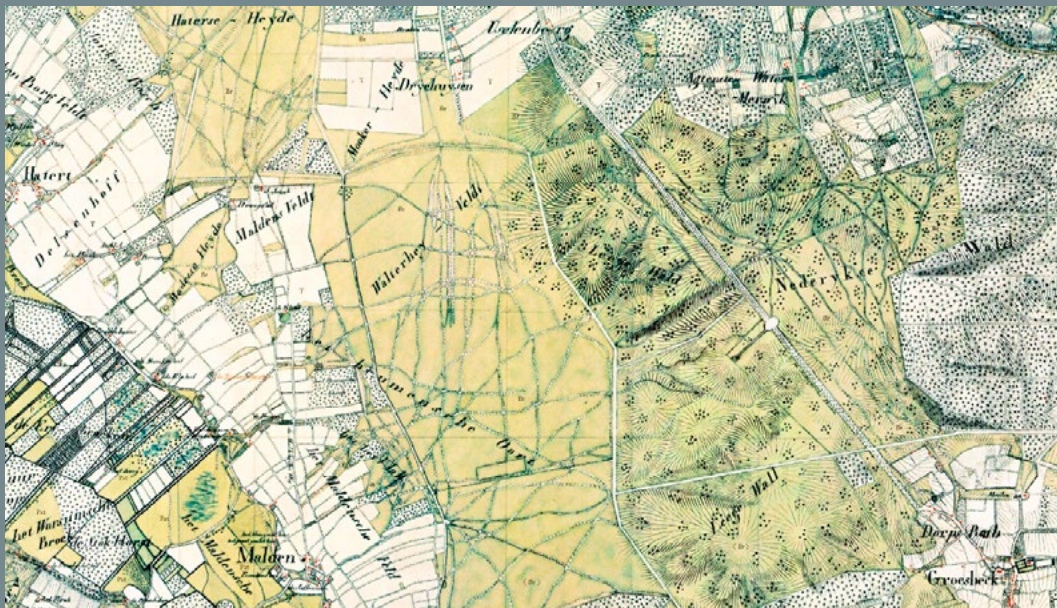
Het Heumensoord

IN DE NEGENTIENDE EN TWINTIGSTE EEUW

door Cees Elsten

Al in 1819 zijn er afspraken gemaakt tussen de militaire overheid en de gemeente Nijmegen over het gebruik van een militair oefenterrein in Heumensoord. Plantagemeester Borkens moest bij de aanleg van de nieuwe wegen in 1842 een flink stuk voor het schietterrein vrij laten. Er zijn in het Heumensoord nog steeds restanten van de militaire aanwezigheid te zien, bijvoorbeeld de grote wal die als kogelvangende diende. Helaas hebben de schietoefeningen van de militairen, maar ook allerlei schietwedstrijden van niet-militairen veel lood in de bodem achtergelaten, maar dat is op enkele gemarkeerde stukjes na inmiddels opgeruimd. Meer dan 150 jaar hebben militairen het schietterrein gebruikt en waarschijnlijk is het daaraan te danken dat al te grote vernieuwingsprojecten, zoals bebouwing, in het Heumensoord geen kans kregen. Op de open stukken langs de Beukenlaan wordt jaarlijks in de zomer een groot tentenkamp opgebouwd. Daarin worden de militaire deelnemers aan de Vierdaagse ondergebracht. Datzelfde kamp werd in 2015 gebruikt om grote aantallen vluchtelingen tijdelijk te huisvesten.

Tegen het einde van de negentiende eeuw werd het steeds duidelijker dat de houtopbrengsten in het Heumensoord tegenvielen. Het eikenhakhout was al grotendeels vervangen door dennenbomen, maar door de slechte grond werden die gewoon niet 'zwaar' genoeg. Als productiebos was Heumensoord niet rendabel, maar in de gemeenteraad van Nijmegen werd in 1896 al opgemerkt dat zo een bosgebied voor een stad als Nijmegen nodig was als groene ruimte. Dat was de eerste keer dat in de sfeer van milieubescherming werd gesproken over het Oord.

Malden en aangrenzend bos- en heidegebied, detail, uit: Kartenaufnahme der Rheinlande durch Tranchot und Von Müffling, 1802-1820 (foto RAN KPC-42)

Zo tussen 1925 en 1935 speelde het Heumensoord een belangrijke rol in de werkverschaffing, vooral voor Nijmeegse werklozen. Er waren toen dagen dat er meer dan 600 mannen bezig waren om het Oord brandveiliger te maken, met name langs de spoorlijnen. In 1928 en 1929 is als werkverschaffingsproject en ter voorbereiding van allerlei andere plannen ook de diepe kuil gegraven vlak bij de restanten van de wachttorens. Het grondwater bleek er erg diep te zitten, in elk geval zo diep dat het niet mogelijk bleek op deze manier drinkplaatsen voor de vogels te maken.

Houtproductie in het Heumensoord
(foto Cees Elsten)

Fons Verstraeten (1922-2017),
Heumensoord, olieverf, in 1997
geschilderd als herinnering aan de
jaren 1935-1941 (coll. LE)

Een ander plan kwam van de natuursteenhandelaar Van Stokkum, die aan de andere kant van de Biesseltsebaan woonde en vond dat Oord en Vlak, waarover hij uitkeek, een prachtig gebied vormden om er een vliegveld voor de burgerluchtvaart aan te leggen. Zover kwam het niet, maar er zijn wel een paar maal voor die tijd spectaculaire luchtschows gehouden. Uiteindelijk is er wel een zweefvliegveld aangelegd dat in 1958 geopend werd. Het egaliseren van het terrein had veel tijd gekost, omdat er veel explosieven uit de oorlog opgeruimd moesten worden.

Nog een groot project, begonnen rond 1930, waren de grindafgravingen. De grote iets lager gelegen zandvlakte in het Heumensoord is daarvan het resultaat. De drukte rondom deze 'zandkuil', vooral in de weekends, met spelende kinderen, hardlopers, wandelaars, mountainbikers en ruiters, laat zien dat het Heumensoord intussen veel meer is dan alleen een productiebos.

In 1934 begon de gemeente Nijmegen naar drinkwater te boren en met succes. Er kwam water van hoge kwaliteit naar boven. De grote vierkante, ijzeren deksels, bekend bij alle wandelaars, geven aan waar de putten zitten. Het aanleggen van een nieuwe waterleiding in 1972 was de aanleiding om de restanten van de Romeinse wachtpost beter zichtbaar te maken. In 2013 heeft de gemeente Nijmegen, na 244 jaar eigenaar te zijn geweest, een groot deel van het Heumensoord verkocht aan de watermaatschappij Vitens. Het beheer ervan is toen overgedragen aan Natuurmonumenten.

Tussen de Bosweg en de Maldense bebouwing is een flink stuk grond als Heemtuin ingericht. Enthousiaste vrijwilligers zorgen ervoor dat de schooljeugd en andere geïnteresseerden bijvoorbeeld kunnen zien welke gewassen er vroeger verbouwd werden en hoe die werden geoogst en gebruikt. Ook is er een insectenhotel ingericht en een stukje van een beplante veekering nagebootst.

Malden, Zweefvliegveld in 1977 (foto HIB)